

Flyvebladet

MEDLEMSBULLETIN FOR NORSK FLYMEDISINSK FORENING

NYTT! NYTT! NYTT!

Nytt program for kurs 2004

Nytt område for flylegenes oppmerksomhet og innsats: **Air Passengers Health Issues!** Dere kan like godt merke dere temaet og se på det som en utfordring til å utvide fagets innhold og perspektiver! Les sjeflegens artikkel.

Ny hjemmeside: Hjemmesiden er endelig fornyet og vi vil forsøke å oppdatere den jevnlig!

Nytt fra styret.

I NESTE NUMMER:

Endelig kursprogram, innkalling til årsmøte og kurs, fagstoff.

Se også hjemmesiden vår: www.norskflymedisin.no

NYTT NUMMER AV FLYGEBLADET KOMMER I JUNI

Innspill sendes så snart som mulig til redaktøren, DET ER FORTSATT FRITT FRAM!

Utgivelsesdato: 21. mars 2004.

Utgitt av Norsk flymedisinsk forening. Redaksjon: Lars Tjensvoll

Redaksjonens adresse: Fornebu Helsecenter, Fornebuveien 39, 1366 LYSAKER

Nytt fra styret: Styret har hatt ett møte, den 24. nov. 2003. Der behandlet vi bl.a. brev fra legeföreningen og kvalitetsindikatorer for faget. Dette har NFF vært lite opptatt av tidligere, men dette er en fin anledning til å gå dypere inn i faget. Styret var inne på 2 satsningsområder:

- a. Kontroll og feil i flylegenes utfylling av legeattesten for piloter
  - b. Hva kan vi gjøre for å øke rekrutteringen og bidrag til den flymedisinske debatten.
- Samtidig fant vi ut at dette er temaer for fagkomiteen vi har startet, men som ikke har hatt møter ennå. Vi kommer også til å vurdere å endre navnet til NFF's Kvalitets- og fagutvalg.

Vi er bedt om å foreslå faglige medarbeidere til tidsskriftet for Dnlf, og ble enige om å spørre Jan Ove Owe og Per Årva.

Årets kurs gikk veldig bra med rekordstor deltagelse og årets generalforsamling gikk veldig bra. Referat fra generalforsamlingen og Årsberetningen ligger på hjemmesiden vår. Hele referatet blir lagt ut på hjemmesiden etter at det er blitt godkjent av styret.

Flymedisinsk etterutdanningskurs 3. september 2004 Oslo Militære Samfund

Program:

0930-1000 Registrering

1000-1010 Åpning v kursleder
Anne-M. Birkeland, HMS-sjef SAS

Kursdel 1 Passasjerhelse

1010-1100 Airline Passenger's Health in the International Environment
Dr. med. Annette Ruge, Head of Aviation Health Unit, CAA, UK

1100-1130 The Aviation Health Unit in CAA, UK,
background, present work and future perspectives
Dr.med. Annette Ruge, Head of Aviation Health Unit, CAA, UK

1130-1145 Pause med kaffe

1145-1230 Fysiologiske belastninger ved flyreiser
Høydesimulering i FMI's nye lavtrykkskammer
Spesiallege Jan Ove Owe, Flymedisinsk institutt

1230-1400 Lunch

1400-1445 Kliniske problemer ved flyreiser
Lege Carl-Christian Christensen, Glittrklinikken/FMI

Kursdel 2 Arbeidsmedisin i luftfart

1445-1515 Mandatory gamma-GT testing on Danish Pilots
Dr. Susanne Josephsen, Chief Medical Officer, Statens luffartsvæsen (DK)

- 1515-1530 Pause
- 1530- 1600 Luftfartstilsynets HMS-tilsyn
HMS-rådgiver Torkjell Vik, Luftfartstilsynet
- 1600-1620 Støy og flyging
Dr.med. Anthony Wagstaff, underdirektør FMI
- 1620-1700 Nytt om regelverk / Spørrerunde
Sjeflege Per Årva, Luftfartstilsynet

Som dere ser er det nye og spennende temaer!

Airline Passengers Health Issues

- et nytt flymedisinsk fag av betydning for flyleger

Av sjeflege Per Årva, Luftfartstilsynet

Den 15. november 2000 besluttet House of Lords å utrede effektene som flyreiser har på flypassasjerens helse. Det ble vist til at reiser med fly øker og at mange millioner mennesker i ulike aldre og med forskjellige helseplager er i luften hver dag og noen flyreiser er svært langvarige.

Den europeiske luftfartsorganisasjon European Civil Aviation Conference (ECAC, med sete i Paris og hvor Norge er medlem) ble gitt i oppdrag å utrede spørsmålene og utarbeide innstilling. Den første innstilling foreligger nå og i det følgende refereres utvalgte avsnitt som antas å være av interesse for flylegene.

Det overordnede mål for ECACs arbeid er få til en felles forståelse for hvordan flyselskapene best tar vare på flypassasjerene når skade eller sykdom oppstår om bord. Det er ikke sikkert at flyselskapene stiller alle ønskelige ressurser til rådighet, her er det flere hensyn å ta både av finansiell og personellmessig art. ECACs innstilling er skrevet på en svært byråkratisk måte med mange ord, men strukturen i dokumentet er grei nok med inndeling flere avsnitt. Legene blir involvert i dette saksområdet både organisatorisk og som fagpersoner.

Førstehjelp og medisinske utstyr om bord

Sammensetningen av førstehjelpsutstyr og akuttmedisinsk utstyr om bord beskrives, blant annet med bakgrunn i kravene som er nedfelt i JAAs regelverk (JAR OPS). En viktig del er **opplæringsprogrammet som kabinbesetningsmedlemmer skal gjennomgå for riktig bruk av utstyret.**

I seksjonen om **anvendelse av telekommunikasjon og telemedisin** beskrives mulighetene som finnes for innhenting av medisinske råd fra ekspertise på bakken. Det tilrås at flyselskapene gjør bruk av slike tjenester som er innrettet på å veilede kabinbesetnings-medlemmer om bord når en akuttsituasjon oppstår. Det antas å ligge et betydelig potensiale for videreutvikling av denne type tjenester til flypassasjerer.

Utforming av luftfartøy og layout av flykabinen er av vesentlig betydning hvis kabinpersonell skal yte fullverdig bistand til syke flypassasjerer. Utformingen beskrives med forslag til hvordan deler av kabinen kan innrettes for effektiv akuttmedisinsk hjelp.

Akuttmedisinsk service på flyplasser reguleres av ICAOs regelverk og inneholder prinsipper for hvordan akuttmedisinsk bistand til flypassasjerer skal tilrettelegges. I innstillingen utdypes dette nærmere og luftfartsmyndighetens tilsynsplikt av akuttmedisinsk beredskap på flyplasser vektlegges.

Med innstillingen følger **Rapporteringsskjema for hendelser med flypassasjerer**. Det er meningen at rapporteringsskjemaet skal følge passasjerer gjennom hele kjeden fra hendelse til avsluttet behandlingstiltak. Rapporteringsskjemaet skal bearbeides av flyselskapene. Det er videre enighet om at det med basis i rapporteringsskjemaet utvikles en felles database over medisinske hendelser om bord. Formålet er å gi flyselskaper, luftfartsmyndigheter og andre interesserte parter grunnlagsinformasjon om hendelsesfrekvens og art.

Juridiske problemstillinger knyttet til akuttmedisinsk bistand om bord omtales også. Leger kommer av og til i den situasjon at hjelp etterspørres over flyets høyttaler. Avsnittet viser hvor sensitivt det oppfattes for helsepersonell å reagere på oppfordringen om å yte medisinsk hjelp under slike omstendigheter. Det er ikke sikkert at den "gode samaritans lov" fritar for søksmål for påstått feilbehandling.

Avslutning

I denne korte fremstilling har jeg antydnet noe om tilretteleggingen av saksområdet på den internasjonale arena. Vi skal gå mer i dybden i temaet på fagseminaret den 3. september 2004, dit vi har invitert en gjesteforeleser som er sentral i det internasjonale arbeidet på området. Like viktig og kanskje mer aktuelt for medlemmer i NFF og oppnevnte flyleger er gjennomgangen av kliniske problemer som legene ofte står overfor når pasienter med en eller annen lidelse søker råd om før avreise. Dette gis også bred dekning på seminaret.

DET FINNES OGSÅ EN FLYMEDISINSK MØTEKALLENDER FOR 2004 SOM JAN OVE OWE har laget. Den finner dere på hjemmesiden vår! Den vil bli oppdatert jevnlig!

Møtekallenderen for aktuelle møter ser p.t. slik ut:

	Vår dato	Vår referanse
	12.12.03	
Vår saksbehandler	Tidligere dato	Tidligere referanse
Seniorrådgiver/lege JanOveOwe, 22 93 03 59		
Sanitetspersonell i Luftforsvaret	Kopi til	
Oppnevnte kontroll leger	FMI	
	ansatte	

FLYMEDISINSK MØTEKALENDER 2004 (oppdatert per 13.01.04)

2-4 april	24. Annual Scientific Meeting of the Association of Aviation Medical Examiners (AAME). Info: www.aame.co.uk	Heythrop Park, Oxfordshire, UK
13-16 april	Sjøforsvarets legekurs i dykkermedisin. Kontaktmann: Agnar Tveten, SANINSP SJØ, Haakonsværn, tlf 55 50 48 92	Haakonsværn, Bergen
19-30 april	Sjøforsvarets sikkerhetskurs	Haakonsværn, Bergen
3-7 mai	Sjøforsvarets kurs i Sjøfartsmedisin	Haakonsværn, Bergen
mars?	Flyoperativt Forum, SAS hovedarrangør Info: hilde.torgersen@sas.no	

19-21 april	Vårmøte, NATO RTA, HFM (Human Factor and Medicine) panelet, HFM-108: "NATO Medical Surveillance and Response: Research and Technology Options" Info: www.rta.nato.int	Ungarn
27-29 april	Kurs i flymedisin for flygende personell i Luftforsvaret, 1/04 27/4: Flymedisin for helikopterpersonell 28/4: Fellesdag med bl a generell helse og flypsykologi 29/4: Flymedisin for fixed wing personell	FMI, Oslo
April?	Baromedisinsk seminar. Norsk Baromedisinsk Forening	Bergen
1-6 mai	Aerospace Medical Association, 75th Annual Scientific Meeting Info: www.asma.org AsMA, 320 S. Henry St, Alexandria, VA 22314-3579 USA. Fax 00 1 703 739 9652. Fremtidige møter: <ul style="list-style-type: none"> • 9-12 mai 05 Kansas City, Missouri • 14-18 mai 06 Caribe Royal Hotell, Orlando, Florida 	Egan Convention Center, Anchorage, Alaska, USA
1-5 mai	9th Conference of the International Society of Travel Medicine Info: www.istm.org	Lisboa, Portugal
11-13 mai	Kurs i flymedisin for flygende personell i Luftforsvaret, 2/04 25/5: Flymedisin for helikopterpersonell 26/5: Fellesdag med bl a generell helse og flypsykologi 27/5: Flymedisin for fixed wing personell	FMI, Oslo
25-29 mai	Annual Scientific Meeting Undersea & Hyperbaric Medical Society Info: www.uhms.org	Four Seasons Hotel, Sydney, Australia
8-10 juni	NATO STANAG (Standardisation Agreement), Aeromedical Panel, revisjonsmøte vedrørende flymedisinske STANAG'er	Tyskland
Juni??	NATO RTA, HFM (Human Factor and Medicine) panelet, HFM-110, Specialist Meeting: "Team Effectivness" Info: www.rta.nato.int	Nederland

16-18 aug	NATO RTA, HFM (Human Factor and Medicine) panelet, HFM-109, Symposium: "Combat Casualty Care in Ground Based Tactical Situations: Trauma Technology & Emergency Medical Procedures" Info: www.rta.nato.int	USA
31 aug-1 sept?	Introkurs II/04 for nytt flygende personell i Luftforsvaret	FMI, Oslo
2 sept ?	Samarbeidsmøte FMI-sanitetspersonell, Luftforsvaret	FMI, Oslo?
3 sept	Flymedisinsk kurs i regi av Norsk Flymedisinsk Forening Generalforsamling Norsk Flymedisinsk Forening Info: www.norskflymedisin.no I 2005 skal Norsk Flymedisinsk forening arrangere Nordisk Flymedisinsk møte, planen er 10-11 juni 05.	Oslo??
5-9 sept	52th International Congress of Aviation & Space Medicine, International Academy of Aviation and Space Medicine info:	Sun City, Syd-Afrika
Sept?	Høstmøte Norsk Baromedisinsk Forening. Info: www.baromedisin.no	Norge
21-23 sept	Kurs i flymedisin for flygende personell i Luftforsvaret, 3/04 21/9: Flymedisin for helikopterpersonell 22/9: Fellesdag med bl a generell helse og flypsykologi 23/9: Flymedisin for jagerflygere & øvrige fixed wing personell	FMI, Oslo
27-29 sept	SAFE Symposium (Survival and Flight Equipment association). Konferanse og utstilling. Info: www.safeassociation.org	Salt Lake City, Utha, USA
4-14 okt	Legekurs i flymedisin (II/04). 60 timers grunnkurs i henhold til JAR-regler. For militære og sivile leger. Påmelding til FMI. To kurs arrangeres årlig. Pga internasjonal interesse vurderes det om høstens kurs skal holdes på engelsk Se www.norskflymedisin.no for timeplan fra siste kurs	FMI, Oslo
15 okt	Kurs i praktisk stasjonslegearbeid, for vernepliktige leger som deltar på legekurs II/04	Rygge flystasjon
19-20 okt	Night Vision 2004, Shephard Conferences & Exhibitions Info: www.nightvisionusa.com	London, UK

4-8 okt ?	Sjøforsvarets legekurs i navalmedisin. Kontaktmann: Agnar Tveten, SANINSP SJØ, Haakonsvern, tlf 55 50 48 92	Haakonsvern, Bergen
11-15 okt ?	Sjøforsvarets kurs i dykkermedisin Kontaktmann: Agnar Tveten, SANINSP SJØ, Haakonsvern, tlf 55 50 48 92	Haakonsvern, Bergen
18-29 okt- ?	Sjøforsvarets sikkerhetskurs	Haakonsvern, Bergen
1-5 nov ?	Sjøforsvarets kurs i Sjøfartsmedisin	Haakonsvern, Bergen
1. okt/nov?	NATO RTA HFM Lecture series , HFM-111:	1. Polen 2. USA 3. Belgia
2. okt/nov?	“Personal Active Noise Reduction”	
3. okt/nov?	Info: www.rta.nato.int	
2004 (dato ennå ikke fastsatt)	Nordisk vidreutdanningskurs for militære flyleger. Arrangeres i 2004 av det finske Luftforsvar. Info: Vil bli sendt ut av Surgeon General Finnish Air Force Simo Siitonen Mail: simo.siitonen@fimnet.fi	Rovanjemi, Finland?
16-18 nov	Kurs i flymedisin for flygende personell i Luftforsvaret, 4/04 16/11: Flymedisin for helikopterpersonell 17/11: Fellesdag med bl a generell helse og flypsykologi 18/11: Flymedisin for jagerflygere & øvrige fixed wing personell	FMI, Oslo
nov ?	Dykkerseminaret 2004, første dag stort sett dykkermedisin/baromedisin Info: www.nui.no	Bergen
?	Militærmedisinsk kongress 2004 (tidl san off møte)	Sessvollmoen?
30 nov-2 des	Kurs i flymedisin for flygende personell i Luftforsvaret, 5/04 30/11: Flymedisin for helikopterpersonell 1/12: Fellesdag med bl a generell helse og flypsykologi 2/12: Flymedisin for jagerflygere & øvrige fixed wing personell	FMI, Oslo
???	NATO RTA, HFM (Human Factor and Medicine) panelet, HFM-112 lecture series 246: <i>“Test Methodology for Personal Protective Equipment”</i> Info: www.rta.nato.int	???
3 des	Baromedisinsk seminar og årsmøte Norsk Baromedisinsk Forening Foreningen har normalt 3 heldags symposier årlig i Bergen, Tr.heim og Oslo	NUI, Bergen

Jan Ove Owe, FMI